

Hoe uniek is Baarle? (2)

HERMAN JANSSEN

Na evaluatie van het artikel over de verdwenen enclaves van Indië en Bangladesh is besloten om een wereldreis te maken op zoek naar bestaande enclaves. In deze aflevering werpen we een blik op drie Centraal-Aziatische enclaves. Hoewel er geen wereldwijde eensgezindheid is welke landen al dan niet tot Centraal-Azië behoren, worden hiermee meestal vijf voormalige Sovjetrepublieken bedoeld: Kazachstan, Turkmenistan, Oezbekistan, Tadzjikistan en Kirgizië. In de drie laatstgenoemde landen bevinden zich maar liefst acht enclaves.

Centraal-Azië telt 61 miljoen inwoners en bevindt zich te midden van vier Euraziatische grootmachten: in het noorden ligt Rusland, in het oosten China, in het zuiden Indië en in het westen de Europese Unie. De regio heeft een gemeenschappelijke cultuurhistorische en geografische identiteit. Maar toch zijn er grote economische verschillen. Kazachstan en Turkmenistan hebben veel olie- en gasreserves. Kirgizië en Tadzjikistan zijn slechts

Landen van Centraal-Azië. www.topomania.net

arme berggebieden. Oezbekistan situeert zich op economisch gebied ertussenin.

Geschiedenis

De geschiedenis van Centraal-Azië is sterk verbonden met zijn klimaat. De droogte maakt het beoefenen van landbouw moeilijk. De regio heeft de oudste woestijnen ter wereld. Al dertig miljoen jaar groeien daar weinig of geen planten. De grote afstand ten opzichte van de zee zorgt ervoor dat veel handel aan Centraal-Azië voorbijgaat. Hierdoor zijn er slechts een paar beduidende steden. Het grootste deel van de landen bestaat naast woestijnen uit bergen en

grassteppen. Er verblijven naast gehuisveste bewoners ook nomadische ruitervolken.

De relatie tussen dorpsbewoners en steppenomaden was eeuwenlang problematisch. Het militaire

Nomade in Kirgizië. www.1000listnik.ru

Sovjet-irrigatie is aan vernieuwing toe. www.cawa-project.net

overwicht van de nomadische ruitervolken eindigde pas toen de dorpsbewoners de beschikking over vuurwapens kregen. Intussen breidde het Russische Rijk zijn invloed uit en tegen het einde van de 19de eeuw was Centraal-Azië in Russische handen. De inmenging was eerst minimaal. Inheemse cultuur, levensstijl en bestuursstructuren werden ongemoeid gelaten. Maar na de Russische Revolutie werden de Centraal-Aziatische gebieden tot onderdeel van

de Sovjet-Unie gemaakt. Lokale culturen werden daarbij onderdrukt en er werden zelfs nieuwe cyrilische alfabetten geïntroduceerd om de banden met Turkije en Iran te verbreken.

De Maagdelijke Grondencampagne, die in 1954 in opdracht van Chroesjtsjov startte, was een groot-schalig Sovjetprogramma voor het ontwikkelen van de landbouw in Centraal-Azië. Meer dan 300.000 inwijkelingen gingen het land

ontginnen. Dat zorgde voor een verschuiving van de verhouding tussen de etnische groepen en voor ruzies onderling. Grote irrigatieprojecten voor het verhogen van de katoenproductie bleken blijvende schade aan de waterhuishouding aan te richten, waardoor de woestijn nog in oppervlakte toenam. Tot op heden kampt de regio hierdoor met grote watertekorten. De door de Sovjet-Unie bestuurde delen van Centraal-Azië maakten vervolgens kennis met grootschalige industrialisatie en infrastructuurwerken. De vijf landen werden tot één economisch systeem verweven, vooral wat betreft energievoorziening en transport.

De grenzen tussen de Centraal-Aziatische Sovjetrepublieken waren niet gebaseerd op de etnische samenstelling van de bevolking. Stalin paste in de jaren dertig van de vorige eeuw de verdeel-en-heerstactiek toe. Gevreesd werd immers dat de moslimvolken zich zouden verenigen tegen het communisme. Door het gebied te versnipperen, kon dit gevaar worden bedwongen. De grenzen waren destijds overigens minder belangrijk omdat de verschillende republieken in de gezamenlijke Sovjet-Unie opgingen. Na het uiteenvallen van het Sovjetrijk in 1991 riepen de vijf republieken van Centraal-Azië elk hun onafhankelijkheid uit en werden die interne grenzen plots rijksgrenzen. Op dat moment ontstonden maar liefst vijftien enclaves: zeven in Oost-Europa en acht in de Ferghana Vallei in Centraal-Azië. De voormalige bestuurders van de communistische partij behielden hun macht en besturen de regio op zeer autoritaire wijze.

De presidenten Poetin (Rusland) en Karimov (Oezbekistan). <http://cdn.lopezdoriga.com>

Paarden van nomaden wachten op hun melkbeurt. kirstenkoza.com

Rusland

Rusland speelt als vroegere kolonist een belangrijke rol in Centraal-Azië. De relaties zijn complex en emotioneel geladen. Uit de kolonisatieperiode dateren tal van politieke gevoeligheden en langs Russische kant bovendien een cultureel misprijzen. Rusland beschouwt zijn traditionele rol van toezichthouder als een vorm van 'geprivilegieerde interesse'. Centraal-Azië is voor Rusland belangrijk omdat het een bedreiging voor de binnenlandse veiligheid vormt. Denk daarbij aan terrorisme, drugs-traffic, wapensmokkel, internationale criminaliteit, illegale migratie en radicaal Islamisme dat van hieruit in de Oeral, de Wolgaregio en Noord-Kaukasus infiltreert. Naast de eigen binnenlandse veiligheid

beoogt Rusland ook de controle over de plaatselijke grondstoffen. Centraal-Azië is een belangrijke leverancier van olie, gas, elektriciteit, uranium en metalen (waaronder goud). Russische bedrijven als Gazprom en Lukoil zijn betrokken bij de ontginning van de olie- en gasvoorraden, de raffinage, de renovatie van bestaande pijpleidingen en de constructie van nieuwe exportwegen.

Kirgizië

Kirgizië (of Kirgizstan) is het kleinste Centraal-Aziatische land. Het is vijf keer zo groot als België en telt minder dan zes miljoen inwoners. Het hooggebergte beslaat ruim 80% van de oppervlakte. Met bergtoppen tot meer dan zeven-

duizend meter hoog ligt Kirgizië geïsoleerd. De berglandschappen met hun nog bestaande nomaden-cultuur ogen overweldigend. De stukgevroren grindwegen zijn een uitdaging. Honderd kilometer met de auto neemt gerust vier uur in beslag. Kirgizië is verder van een zee gelegen dan eender welk land ter wereld.

Zowat 70% van de inwoners is Kirgizisch van oorsprong, bijna 15% Oezbeeks en ongeveer 6% Russisch. Bijna 40% van de bevolking leeft onder de armoedegrens. Ook behoort Kirgizië tot het selecte clubje van de twintig meest corrupte landen ter wereld. De voorbije jaren waren turbulent op politiek gebied. In 2005 en in 2010 waren er volksopstanden die de president naar huis stuurden. Daar kwamen

Tulip Revolution in 2005. www.neweurasia.net

Tadzjikse soldaten bewaken de grens met Oezbekistan. <https://centralasiaonline.com>

Grillige, vaak niet-erkende staatsgrenzen. <https://jamestown.org>

nog communautaire rellen bij in het zuiden van land. Bij geweld tussen jonge, geradicaliseerde Kirgiezen en Oezbeken vielen toen zeker vierhonderd doden.

Tadzjikistan

In Tadzjikistan wonen meer dan acht miljoen mensen. De overgrote meerderheid bestaat uit etnische Tadzjeken. Verder zijn er wat Oezbeken, Russen en Kirgiezen. De bevolkingsdichtheid bedraagt ruim 56 inwoners per vierkante kilometer. Tien jaar geleden was Nederland de grootste exportpartner van Tadzjikistan. Ruim een derde van de lokale productie werd naar Nederland uitgevoerd. Tadzjikistan is een van de armste landen ter wereld, armer nog dan Kirgizië. Maar liefst 44,4% van de bevolking leeft onder de armoedegrens. Om hun gezin te onderhouden, werken veel Tadzjeken onder slechte omstandigheden in het buitenland. De werkloosheid bedraagt 20%. Tadzjikistan is de meest gewelddadige staat in Centraal-Azië. Tot 1997 woedde er een burgeroorlog als gevolg van armoede, drugstrafiek, Islamitisch terrorisme en een autoritair en repressief regime met

schending van godsdienstvrijheid en burgerrechten. Er is geen onafhankelijke pers en minderheden zijn uitgesloten van het bestuur. Ook hier is de corruptie groot. Bij de volksstammen heerst ongenoegen omdat zij voor elke benoeming steekpenningen aan de presidentiële familie moeten betalen.

Oezbekistan

In Oezbekistan wonen bijna dertig miljoen mensen, waarvan 76% van Oezbeekse origine en o.a. 6% Russen, minder dan 5% Tadzjeken en 1% Kirgiezen. Ruim 27% van de bevolking leeft onder de

armoedegrens, al is de bodem rijk aan grondstoffen. De in september 2016 overleden president Islam Karimov hield het land in een stevige greep. Oppositieleiders worden gearresteerd en opgesloten, of ze verkiezen zelf een verblijf in het buitenland. Vooral de militante islam wordt stevig onderdrukt. Ook een liberalisering of het invoeren van de democratie wordt op een repressieve wijze en ten koste van godsdienstvrijheid en burgerrechten verhinderd. Radicale Islamisten beweren dat meer dan de helft van de jongeren tot 35 jaar de invoering van de Sharia-wetten wil. In 1998 en 1999 trokken grote groepen extremisten van de 'Islamic Movement of Uzbekistan' (IMU) via Tadzjikistan en Kirgizië naar Oezbekistan. Deze organisatie wou de grensregio veroveren om er een aantal basissen op te richten. Na een drie maanden durende oorlog in 1999 werd de poging verijdeld. Sindsdien wordt vooral de grens met Tadzjikistan zwaar door militairen bewaakt. De IMU pleegt nog altijd terroristische aanslagen en zorgt regelmatig voor gijzelingen en schietpartijen. Sinds een aantal jaren is in het grensgebied ook een Kirgizische beweging

Centraal-Azië telt acht enclaves, waarvan drie Tadzjiekse. <https://warontherocks.com>

actief, de Hizbut-Tahrir. Deze pleit voor het herstel van het oude Kalifaat Fergana.

Enclaves in de Fergana vallei

De vruchtbare en dichtbevolkte Fergana vallei bevindt zich in het grillige grensgebied van Oezbekistan, Tadzjikistan en Kirgizië. Het is een wirwar van grenzen en enclaves. Op Kirgizisch gebied liggen twee Tadzjiekse en vier Oezbeekse enclaves. Bovendien hebben Tadzjikistan en Kirgizië er elk een enclave in Oezbekistan. In totaal zijn er dus acht enclaves met in totaal ongeveer 100.000 inwoners.

Die enclaves zouden geen probleem zijn, mochten de drie landen wat beter met elkaar kunnen opschieten. Na zesentwintig jaar onafhankelijkheid zijn sommige grenzen nog niet definitief getrokken en maken meerdere landen aanspraak op eenzelfde gebied. Dat leidt tot problemen voor het personen- en goederenverkeer. Geregeld worden grenzen gesloten zodat enclavebewoners hun dorpen niet kunnen verlaten of hun thuis-

Opgepast voor landmijnen. <https://joshikwashere.blogspot.be>

land niet kunnen bereiken. Dat maakt het moeilijk om handel te drijven, op familiebezoek te gaan of huwelijken en begrafenissen bij te wonen aan de andere kant van de grens. De watervoorziening komt in gevaar, net als de noodzakelijke toegang tot het grasland voor de kuddes. Grenscontroles verlopen moeizaam door corruptie en schending van de mensenrechten. Schietpartijen en geweldpleging door grenswachters zijn schering en inslag.

In betwiste grensgebieden liggen landmijnen, waardoor soms doden vallen. Waar de grens wél definitief in een akkoord is vastgelegd, worden vaak hekken geplaatst. Kirgizië en Oezbekistan betwisten 331 km van hun landsgrenzen (of 24% ervan). Kirgizië en Tadzjikistan ru-

ziën over 448 kilometer (of 46%), Oezbekistan en Tadzjikistan over 105 km (of bijna 13%). In totaal telt de regio maar liefst 884 km betwiste landsgrenzen. Spanningen en grensoverschrijdende incidenten zijn dagelijks terugkerende fenomenen, vooral in de grootste enclaves: Vorukh en Sokh.

Vorukh

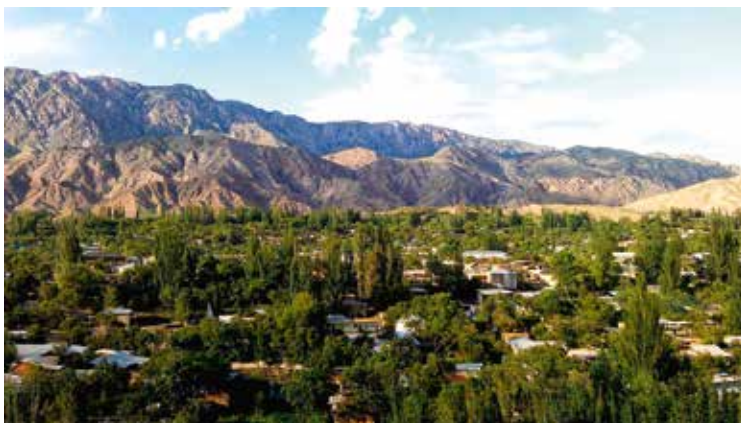
Vorukh (of Voroech) is de grootste Tadzjiekse enclave in Kirgizië. Zij bevindt zich op de rechteroever van de Karavshin rivier. De enige weg

Veemarkt in Vorukh. <http://joshikwashere.blogspot.be>

ernaartoe loopt door woestijnachtig gebied. Een belangrijk transportmiddel is de motor met sidecar. De weg loopt over en rond bergen zand en rotsen, die er als blokkade zijn opgeworpen. Een grenspost met Russisch en Kirgizisch opschrift duidt het grensgebied aan. Tadzjikistan en Kirgizië hebben er een checkpoint. Na het bordje 'Vorukh' passeer je een heleboel Tadzjiekse vlaggen en afbeeldingen van de Tadzjiekse president. Alleen op woensdag is er wat beweging in het dorp. Dan is het marktdag.

De meeste Centraal-Aziatische enclaves hebben meerdere namen, deels afhankelijk van de taal waarin ze benoemd worden.

Vorukh, groene oase tussen kale bergtoppen. <https://joshikwashere.blogspot.be>

De markt, een mannenaangelegenheid. Let op de typische hoofddekseis. *allegrolaboratory.net*

Meestal zijn ze genoemd naar één of meerdere van de dorpen in de enclave, soms zelfs naar een nabijgelegen dorp. Kirgizië, het omringende land, erkent dat Vorukh Tadzjiekse grondgebied is, maar beide landen discussiëren over de exacte rijksgrenzen. Onderstaand cijfermateriaal toont dat door beide landen zeer uiteenlopende gegevens worden verstrekt. Vorukh zou een oppervlakte hebben van 96,7 tot 130 km². De enclave ligt op 5,3 à 20 km van de grens met het thuisland. Het aantal inwoners wordt geschat op 29.000 à 40.000, verspreid over zeventien dorpen. Over één ding is men het eens: maar liefst 95% van de bevolking is Tadzjiekse, de resterende 5% is Kirgizisch.

De mensen zijn verarmd en leven van de land- en tuinbouw. Een groot deel van de mannelijke bevolking werkt als groenten- en fruitverkoper op Russische markten. De populatie is de laatste dertig jaar bijna verdrievoudigd. Als gevolg daarvan wordt omringend grondgebied geclaimd, wat in Kirgizië onrust veroorzaakt. De grenzen uit de tijd van de Sovjet-Unie hielden geen rekening met mogelijke demografische wijzigingen, het

gebied voor de enclavebewoners was destijds beperkt tot de irrigatiegronden in de vallei. Landuitbreiding wordt gezocht in een paar vruchtbare gebieden langs rivieren op de omringende berghellingen. Daar is nog landbouw of begrazing door vee mogelijk.

Logistieke complicaties omwille van het dichtbevolkte en uitgeputte grondgebied leiden tot gewelddadige conflicten over eigendomsrechten, de toegang tot het weidegebied voor de kuddes en het gebruik van gezamenlijke watervoorraden. Vorukh en de nabijgelegen Oezbeekse enclave Sokh zijn de meest gewelddadige conflictgebieden in Centraal-Azië. Jaarlijks zijn er dertig à veertig incidenten en geweldexplosies. Etnische problemen staken de kop op nog vóór het uiteenvallen van de Sovjet-Unie. Sindsdien is de toestand alsmar verergerd.

Op 27 april 2013 startte Kirgizië met het aanleggen van een weg door betwist gebied. Honderden inwoners van Vorukh protesteerden hiertegen en vielen wegwerkers aan. Het conflict escaleerde wanneer inwoners van Aksai (Kirgizië) Tadzjiekse burgers aanvielen die

met hun voertuig door hun dorp reden. Aan beide zijden viel een twaalftal gewonden en werden voertuigen beschadigd.

Een maand later werden twee Tadzjiekse mannen door Kirgizische grenswachten opgepakt omdat zij illegaal de grens passeerden om brandhout te verzamelen. Ze slaagden telefonisch erin om hun dorpsgenoten te verwittigen, waarna deze bij de grenspost verzamelden en drie Kirgiziërs sloegen. Daarop kwamen inwoners uit Kirgizië naar de grenspost en werd de doorgangde weg uit veiligheidsoverwegingen tijdelijk afgesloten.

Enclavegrens tussen Vorukh en Aksai in 2013. <https://zanoza.kg>

Op 11 januari 2014 bestookten Tadzjiekse grenswachten urenlang Kirgizische wegwerkers in betwist gebied met mortieren en raket gestuurde granaten. Minstens acht ordehandhavers uit beide landen belandden in het ziekenhuis. Alle grensposten tussen beide landen werden drie maanden lang gesloten. Op 7 mei 2014 gooiden 2.500 mensen stenen naar elkaar. Er vielen dertig gewonden en een winkel werd in brand gestoken. Inwoners aan beide zijden van de grens barricadeerden de toegangsweg.

In juli 2014 beschooten grenswachters van beide landen elkaar met geweren en lichte artillerie. De onrust ontstond toen enclavebewoners probeerden om water van de Karavshin rivier naar hun dorp om te leiden. Op 25 augustus 2014 werden bij een schietpartij twee Tadzjiekse burgers gedood en vijf gewond. Vervolgens vielen inwoners van Vorukh Kirgizische auto's aan die hun enclave passeerden. De voertuigen werden met stenen bekogeld, de bestuurders geslagen of gegijzeld. Sindsdien worden wegen aangelegd die grenzen en bewoond gebied zoveel mogelijk vermijden. Gehoopt wordt dat hierdoor de spanningen zullen afnemen, wat voorlopig niet lukt omdat... deze wegen in betwist gebied worden aangelegd.

Kairagach

Niet zover ten oosten van het Kirgizische dorp Kairagach (of

Oproerpolitie aan de grens met Vorukh. <https://voices.nationalgeographic.com>

Kayragach), meer bepaald net ten zuiden van het treinstation Stantsiya Kayragach, ligt een kleine enclave van Tadzjikistan. Deze enclave bevindt zich vlakbij de Tadzjiekse stad Qal'acha en wordt daarom ook wel Western Qal'acha genoemd. De oppervlakte bedraagt 0,88 à 1,50 km². De kortste afstand tot het thuisland bedraagt 2,36 km. Er blijkt geen bewoning te zijn. Google Maps toont slechts berghellingen, een rivier met voor de veeteelt geschikt grasland en een paar noord-zuid georiënteerde wegen.

Sarvan

Tadzjikistan heeft nog een derde enclave: Sarvan (Sarvak, Sarvaksof of Sarvaki-bolo). Die enclave ligt in tegenstelling tot de twee vorige niet in Kirgizië maar in Oezbekistan. De kortste afstand naar het thuisland bedraagt 1,4 km. De oppervlakte van de lange, smalle vallei bedraagt 7 tot 8 km². In de enclave wonen 150 à 200 mensen en zij leven van de landbouw en de katoenteelt. Het enige dorp, Sarvan, is in twee gelijke stukken verdeeld. Inwoners van de ene dorpsheft wonen in Oezbekistan, de anderen in de Tadzjiekse enclave. De ene helft van de bevolking heeft een Oezbeeks paspoort, de andere een Tadzjiekse. Nochtans zijn alle inwoners van Sarvan van Oezbeekse origine. Iedereen voelt zich Oezbeek. Toen een Tadzjiekse diplomaat de plaatselijke basisschool bezocht, vroeg hij of de leerlingen de naam van hun president kenden. "Islom Karimov," was het unanieme antwoord. "Fout," zei de diplomaat. "Emomali Rakhmonov is onze president. Proberen we het nog eens? Wie is onze president?" En opnieuw luidde het antwoord eensgezind: "Islom Karimov".

Enclavegrens tussen Vorukh en Aksai in 2008.

fmso.leavenworth.army.mil

Sarvan is met de auto bereikbaar via de afrit van een 'autosnelweg'.

Terrorisme in Centraal-Azië.

<http://euro-synergies.hautetfort.com/>

Na een paar kilometer bereik je de bergen. Geen bomen, geen struiken, zo kaal als de omringende steppe. De zon doodt alle leven op de hellingen. Diep in de ravijn is zelfs de rivier opgedroogd. Een smalle houten brug herinnert aan de rivier die er ooit is geweest. De weg houdt op. Wat volgt, is een hobbelige doorgang tussen rotsen in de rivierbedding. Sarvan duikt op en blijkt een groene oase in het bergachtig woestijngebied. In het dorp is de rijksgrens nergens zichtbaar. Maar in 2004 werd Sarvan net als de rest van de rijksgrens tussen Oezbekistan en Tadzjikistan door Oezbeekse grenswachters afgesloten ten gevolge van terroristische aanvallen in de hoofdstad Tashkent. Aan de grens met Sarvan verschenen wapenopslagplaatsen, prikkeldraadversperringen en door loopgraven omgeven soldatenbarakken.

Enclavebewoners zijn het slachtoffer hiervan. De enige weg naar Sarvan is dag en nacht afgesloten door gehelmde militairen met automatische geweren. Wie een Oezbeeks paspoort heeft, mag zolang de grenswachten het toestaan een 15 km lange omleidingsweg gebruiken. Daarvoor worden

soms steekpenningen gevraagd. Bewoners van Sarvan met een Tadzjiek paspoort moeten eerst een stempel halen in een douanepost in Sadokat, 35 km verderop. Voor een eenvoudig familiebezoek aan het dorp Rezasai, slechts 3 km van de enclave verwijderd, moeten ze dus eerst 70 km reizen. Wie de grens passeert zonder stempel, wordt gearresteerd. Markten voor de verkoop van vee, walnoten, fruit en bonen zijn onbereikbaar geworden. Wie met journalisten praat, wordt opgepakt en ondervraagd. In het dorp zijn verklikkers actief. Zij informeren de Oezbeekse grenswachten in ruil voor een gunstregeling. Er zijn tevens problemen met het gebruik van de graslanden. Die bevinden zich namelijk buiten de enclave. Koeien en geiten storen zich niet aan onzichtbare staatsgrenzen. Maar omdat de wet wordt overtreden telkens wanneer een grazende koe of geit de grens passeert, betalen de veehouders hoge boetes.

Problematiek

Enclaves in Centraal-Azië worden vaak geconfronteerd met politieke en culturele kwesties. Maar niet

overal zijn er problemen. Wat maakt een enclave al dan niet problematisch? De locatie speelt ongetwijfeld een hoofdrol. Als de enclave zich ver in het omringende land bevindt of langs een strategisch belangrijke weg, neemt de spanning en onenigheid toe. Er zijn in Centraal-Azië maar weinig doorgaande wegen, wat de nervositeit verergert. Soms hebben dorpen uit het buurland geen andere ontsluitingsweg dan dwars door een enclave. Als de rijksgrens dan dicht gaat, zit iedereen ingesloten. Het alsmaar aanvragen van visa voor het passeren van de rijksgrens, is een belangrijke oorzaak van conflicten en heeft gevolgen voor groepen tot 80.000 personen.

Een andere belangrijke factor is het aantal enclavebewoners. Hoe groter de bevolking, hoe meer problemen dat oplevert. De identiteit van de inwoners is eveneens van significant belang voor de relaties. Als de enclavebewoners zich in grote mate kunnen identificeren met de bewoners van het hen omringende land, zijn er geen problemen. Dan zou zelfs een opheffing van de enclavesituatie mogelijk zijn. Maar als de relatie tussen de twee landen vijandig is, dan kan ook de relatie tussen de enclavebewoners en de hen omringende bevolking gespannen zijn, ongeacht een mogelijk gedeelde etnische afkomst.

Verder is de aanwezigheid van natuurlijke grondstoffen, grasland of rivieren een voortdurende bron van spanningen. De enclave wordt dan interessant voor het omringende land. Anderzijds kan een rijke en zelfvoorzienende enclave zelfs naar onafhankelijkheid streven, wat in de praktijk slechts zal gebeuren als de relatie met zowel het thuisland

Gesloten enclavegrens in Vorukh. <https://gdb.rferl.org>

als het omringende land slecht is. Financiële verarming, verminderde middelen, slabakkende werkaanbiedingen en een snelle bevolkingsgroei veroorzaken angst voor de toekomst. Enclavebewoners zoeken dan betere omstandigheden in het buurland, waardoor de greep van dat buurland op de enclave alsmaar toeneemt.

Het maken van concrete en wettelijk geregelde afspraken, bijvoorbeeld over de landsgrenzen, kan speculaties en provocaties voorkomen. Als de betrokken landen niet akkoord gaan met de status van een enclave en verwijzen naar vage of elkaar tegensprekende documenten, komen ze in een impasse terecht. De grensbepaling is een langdurig, complex, lastig en soms zelfs agressief proces. De aanwezigheid van enclaves bemoeilijkt de onderhandelingen hierover en kan de bilaterale relaties tussen de betrokken landen beschadigen.

Soms gebruiken de betrokken landen hun enclaves om elkaar te manipuleren. Wanneer het conflict aanleiding geeft tot het sluiten

van de rijksgrenzen, ontbreekt het duizenden mensen aan medische hulpverlening, werk of contacten met familieleden. De aanwezigheid van gewapende grenswachters leert de kinderen dat zij in een regio wonen waar ze schrik moeten hebben van burens die slechts een paar meter verderop wonen. Zo wordt een vijandig klimaat gecreëerd. 'Wij' tegenover 'hen' biedt een slecht perspectief voor de toekomst...

Karavshin rivier in Vorukh. <http://tajbahmanyor.files.wordpress.com>

Hoe uniek is Baarle?

Betrekken we de problematiek uit Centraal-Azië op onze Baarlese enclaves, dan valt hier weinig voor toekomstige conflicten te vrezzen. Dankzij de opengemaakte Europese binnengrenzen zijn er in normale omstandigheden alvast geen problemen voor het grensoverschrijdend vervoer van personen en goederen. Laat ons hopen dat dit zo blijft, al weet je nooit. Denk daarbij aan de problemen tijdens de dioxinecrisis. En wat als het voortbestaan van de Europese Unie in gevaar komt of als de binnengrenzen gesloten worden, bijvoorbeeld bij een nieuwe vluchtelingenstroom of na terroristische aanvallen?

De ligging van de Baarlese enclaves in het omringende land vormt geen probleem. Alle enclaves bevinden zich vlakbij het thuisland. De acht enclaves van Baarle-Nassau liggen in vogelvlucht op minder dan 50 tot hooguit 350 meter van het vaderland. De afstand van de

enclaves van Baarle-Hertog tot het thuisland bedraagt 50 tot maximaal 3.750 meter.

Er is een goed uitgebouwd landelijk wegennet. De enclaves zijn bereikbaar via de autosnelwegen E19, E34 en A58, al ontbreekt in Baarle een omleidingsweg voor voertuigen die tegen wil en dank de hoofdenclave passeren. In de Centraal-Aziatische enclaves Vorukh en Sokh werd met het bouwen van een rondweg gestart. In Baarle is zo'n rondweg gepland, maar de start van de werkzaamheden wordt door een gerechtelijke procedure tegengehouden.

Baarle telt minder dan 2.500 enclavebewoners. Dat is een onbeduidend aantal voor twee landen waar de bevolking in de miljoenen loopt. De Baarlese enclavebewoners identificeren zich in grote mate met de bewoners van het hen omringende land. Ze spreken dezelfde taal, hebben dezelfde cultuur en vaak zelfs dezelfde nationaliteit. Wonen er niet meer Nederlanders in de Belgische enclaves dan Belgen?

Er zijn in de Baarlese enclaves geen natuurlijke grondstoffen of economisch belangrijke rivieren. Onze enclaves zijn niet rijk of zelfvoorzienend. Noch die van Hertog, noch die van Nassau. Enig streven naar onafhankelijkheid is er niet. Wél zoeken heel wat enclavebewoners werk in het hen omringende land, wat de greep van de buurlanden op de enclaves doet toenemen.

Neen, in vergelijking met Centraal-Azië is de situatie in de Baarlese enclaves niet problematisch. Onze belangrijkste troef? Na eeuwen-

Tadzjiekse en Kirgizische grenswachters bij een checkpoint in en uit Vorukh.
www.rferl.org

lange onduidelijkheid is er sinds de officiële vaststelling van de enclavegrenzen op 31 oktober 1995 geen discussie meer mogelijk over de exacte ligging ervan. Dat scheelt een slok op een borrel, zoals we ook in de volgende aflevering zullen merken. Dan bespreek ik de resterende Centraal-Aziatische enclaves.

Bronnen:

- E-mails op 25 december 2016 en 9 januari 2017 met dr. Brendan R. Whyte, assistent kaartbeheerder bij de Nationale Bibliotheek van Australië.
- <http://news.tj>
- <http://osce-academy.net>
- <http://geosite.jankrogh.com>
- <https://en.wikipedia.org>
- <http://presidential-power.com>
- <http://enews.fergananeews.com>

Wat brengt de toekomst voor deze kinderen in Vorukh?
<https://c1.staticflickr.com>